بسم الله الرحمن الرحیم

پنجمین گزارش سه‌ماهه وزارت امور خارجه
به کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی مجلس شورای اسلامی
در مورد اجرای برجام

۲۶ دی ۱۳۹۵ الی ۲۶ فروردین ۱۳۹۶

مقدمه

برنامه جامع اقدام مشترک "برجام" که در ۲۳ تیرماه ۱۳۹۴ بین جمهوری اسلامی ایران و کشورهای موسوم به ۱+۵ مورد توافق قرار گرفت، متعاقب تصویب «قانون اقدام متناسب و متقابل دولت جمهوری اسلامی ایران در اجرای برجام» در مجلس شورای اسلامی، مصوبه جلسه‌ی ۶۳۴ مورخ ۱۳۹۴/۵/۱۹ شورای‌عالی امنیت ملی و نامه مورخ ۱۳۹۴/۷/۲۹ مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) خطاب به ریاست محترم جمهوری، در تاریخ ۲۶ دی ماه ۱۳۹۴ رسما وارد مرحله اجرایی شد. تبصره یک قانون «اقدام متناسب و متقابل دولت جمهوری اسلامی ایران در اجرای برجام» مصوب ۱۳۹۴/۷/۲۱ مجلس شورای اسلامی مقرر می‌دارد: «وزیر امور خارجه موظف است روند اجرای توافقنامه را هر سه‌ماه یک بار به کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی مجلس شورای اسلامی گزارش دهد». نخستین گزارش سه‌ماهه از اجرای برجام در ۲۶ فروردین ماه ۱۳۹۵، دومین گزارش سه‌ماهه در ۲۶ تیرماه ۱۳۹۵، سومین گزارش سه‌ماهه در ۲۶ مهرماه ۱۳۹۵و چهارمین گزارش سه‌ماهه در ۲۶ دی‌ماه ۱۳۹۵تقدیم کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی مجلس شورای اسلامی شد.[۱] گزارش حاضر، پنجمین گزارش سه‌ماهه اجرای برجام از تاریخ ۲۶ دی ۱۳۹۵ لغایت ۲۶ فروردین ۱۳۹۶ می‌باشد.

گزارش حاضر از سه بخش تشکیل شده است: «آخرین تحولات در حوزه فعالیت‌های هسته‌ای»، «آخرین تحولات در حوزه رفع تحریم‌ها»، و «موانع و چالش‌ها».

---

۱. نخستین گزارش سه‌ماهه از اجرای برجام طی نامه شماره ۱۳۰/۱۰۶/۴۰۶۰۵۱۱ مورخ ۱۳۹۵/۱/۲۶، دومین گزارش طی نامه شماره ۱۳۱/۶۰۳/۴۲۳۳۸۰۷ مورخ ۱۳۹۵/۴/۲۶، سومین گزارش طی نامه شماره ۶۰۲/۳۷۴/۴۴۰۵۲۶۸ مورخ ۱۳۹۵/۷/۲۶ و چهارمین گزارش سه‌ماهه طی نامه شماره ۶۰۲/۳۷۴/۴۵۲۶۲۵۴ مورخ ۱۳۹۵/۱۰/۲۶، تقدیم کمیسیون امنیت ملی و سیاست‌خارجی مجلس شورای اسلامی شد.

بخش نخست

آخرین تحولات در حوزه فعالیت‌های هسته‌ای

به رسمیت شناخته شدن برنامه صلح‌آمیز هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران از سوی شورای امنیت سازمان ملل متحد و اعضای جامعه بین‌المللی به شمول غنی‌سازی اورانیوم و ساخت راکتور آب‌سنگین، تداوم برنامه صلح‌آمیز هسته‌ای کشورمان از جمله در تمامی ابعاد مهم و حساس خود، گشوده شدن افق‌های نوینی در توسعه صنعت و دانش هسته‌ای، آغاز و گسترش همکاری‌های بین‌المللی در حوزه هسته‌ای و مختومه شدن پرونده مربوط به اتهامات بی‌اساس علیه جمهوری اسلامی ایران تحت عنوان "ابعاد احتمالی نظامی" در فعالیت‌های هسته‌ای کشورمان، از جمله دستاوردهای بسیار مهم و پایدارِ توافق برجام برای صنعت هسته‌ای جمهوری اسلامی می‌باشد، که در گزارش‌های قبلی به تفصیل به آنها پرداخته شد.

طی سه ماه گذشته فعالیت‌های هسته‌ای مرتبط با برجام، طبق برنامه از پیش تعیین شده به ویژه در حوزه بسیار مهم تحقیق و توسعه غنی‌سازی، بدون توقف در حال پیشرفت بوده است. عمده‌ترین تحولات سه ماه گذشته به عبارت زیر گزارش می‌شود:

۱. از مهم‌ترین تحولات سه ماهه گذشته، شروع گازدهی به سانتریفیوژ راهبردی IR-8 در بهمن ماه ۱۳۹۵ بود. این ماشین پیشرفته و قدرتمند با توانی حداقل بیست برابر سانتریفیوژهای موجود IR-1، نقطه عطفی در تحقیق و توسعه غنی‌سازی در ایران است. دو ماشینIR-6 و IR-8 که اکنون هر دو تحت آزمایش با گاز اورانیوم (UF6) قرار دارند، آینده صنعت غنی‌سازی در ایران را رقم خواهند زد و طبق برنامه طراحی شده توسط سازمان انرژی اتمی کشورمان، پس از اتمام مراحل پیچیده تحقیق و توسعه، به مرحله تولید صنعتی خواهند رسید.
۲. پروژه مدرن سازی راکتور آب سنگین اراک طبق برنامه ادامه دارد. بازطراحی مفهومی راکتور توسط متخصصین کشورمان به پایان رسیده و همزمان قرارداد مشاوره بازطراحی با چین مذاکره و در روز ۲۴ فروردین ۱۳۹۶ با ملحوظ شدن کلیه ملاحظات سازمان انرژی اتمی ایران نهائی و در پکن امضا گردید. مذاکره بر سر تعیین نوع سوخت راکتور مذکور با طرف چینی در حال انجام است و در اسفند ۱۳۹۵ متخصصان دو کشور به صورت متقابل از مراکز سوخت یکدیگر بازدید نمودند. طراحی مراحل بعدی پروژه توسط متخصصین داخلی بر اساس جدول زمان بندی و پیش بینی شده در حال انجام است.
۳. کارخانه تولید آب سنگین همچنان به فعالیت خود با ظرفیت کامل ادامه می‌دهد. به منظور ایفای تعهد جمهوری اسلامی ایران مبنی بر عرضه محصول مازاد بر ۱۳۰ تن در بازارهای بین‌المللی و فروش

محصول تولیدی، شناسایی مشتری‌های بالقوه اروپائی و آسیائی و مذاکره با خریداران، در حال انجام است. لازم به ذکر است تاکنون مقدار ۷۰ تن آب سنگین تولیدی کشورمان به روسیه و آمریکا فروخته شده است.

۴. در فردو ضمن حفظ کلیه زیر ساخت‌ها، تجهیزات و تاسیسات و سانتریفیوژهای موجود در یک بال سایت که به معنی حفظ ظرفیت راهبردی فردو است، پروژه جداسازی ایزوتوپ‌های پایدار به روش سانتریفیوژ (طبق بند ۴۶/۱ برجام) پس از انجام مذاکرات فنی و تخصصی با دولت روسیه مورد تفاهم واقع شده است. قرارداد فاز مطالعاتی (تحقیق و توسعه) این پروژه در تاریخ ۳۰ دی ۱۳۹۵ امضا گردید و در حال حاضر در دست اجرا است.

۵. تعامل با آژانس بین‌المللی انرژی اتمی با هدف راستی‌آزمائی انجام تعهدات از سوی جمهوری اسلامی ایران در چارچوب توافقنامه و پروتکل الحاقی (که به صورت داوطلبانه اجرا می‌گردد) طبق برنامه از پیش تعیین شده و بدون هیچ مشکل خاصی ادامه دارد. این تعاملات شامل تهیه اظهاریه‌های مربوطه، پاسخ به مکاتبات و سئوالات آژانس، ارائه دسترسی های متعارف، برگزاری جلسات هماهنگی با نمایندگان آژانس، و تکمیل فرم‌های حسابرسی مواد هسته‌ای می باشد. در آخرین گزارش مدیرکل آژانس به شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی اتمی (GOV/2017/10) که در تاریخ ۶ اسفند ۱۳۹۵ منتشر گردید، مدیرکل آژانس اجرای کامل تعهدات از سوی ایران وفق برجام را گواهی و بار دیگر بر پایبندی ایران به کلیه تعهدات خود تاکید نموده است.

۶. در خصوص ذخایر کیک زرد، عملیات اکتشاف، استخراج و فرآوری کیک زرد از کلیه منابع داخلی، بدون هیچگونه محدودیتی و با قوت ادامه دارد. این عملیات با تجهیزات جدیدی که بخشی از آن در ۲۰ فروردین ۱۳۹۶ توسط ریاست محترم جمهوری به بهره‌برداری رسید، با سرعت مضاعفی در جریان است. از دیگر تحولات مهم طی سه ماهه گذشته، خرید حدود ۱۳۷ تن کیک زرد از روسیه می‌باشد. خرید این محموله که با تائید کانال خرید برجام صورت گرفت اهمیت زیادی از حیث افزایش ذخایر راهبردی مواد خامِ مورد نیاز برای تداوم و گسترش برنامه صلح‌آمیز هسته‌ای کشورمان دارد. بدین ترتیب مجموع کیک زرد وارد شده در فضای پسابرجام (پس از روز توافق تاکنون)، به حدود ۳۶۰ تن بالغ گردیده است که در کل سال های پس از انقلاب اسلامی بی سابقه می باشد.

در همین دوره‌ی زمانی، بخشی از اورانیوم غنی‌شده ۲۰ درصدی که در روسیه به امانت گذاشته شده بود با اعلام نیاز از سوی سازمان انرژی اتمی به منظور تولید صفحات سوخت برای رآکتور تحقیقاتی تهران براساس مفاد برجام به کشور بازگردانده شد.

۷. در ارتباط با ذخایر اورانیوم غنی شده، جمهوری اسلامی ایران تعهد خود مبنی بر رعایت سقف ۳۰۰ کیلوگرم UF6 غنی شده یا معادل آن در سایر اشکال شیمیایی را رعایت کرده است. بر اساس مذاکرات فشرده و طولانی صورت گرفته در سال ۱۳۹۵، پس از تامین نظرات جمهوری اسلامی ایران در رابطه با نحوه محاسبه ذخایر ۳۰۰ کیلوگرم، کار پاک سازی رسوبات غیرقابل استفاده موجود در واحد باز تبدیل کارخانه UCF اصفهان (EUPP) با هماهنگی آژانس آغاز گردید. ضمنا بر اساس توافق صورت گرفته در قالب کمیسیون مشترک برجام هر اورانیوم غنی شده‌ای در هر شکلی (صفحه سوخت، اهداف مورد استفاده برای تولید رادیو دارو و رادیو ایزوتوپ‌ها و غیره) که اندکی پرتودهی شده باشد، از شمول محاسبه در سقف ۳۰۰ کیلو ذخایر کشور معاف می شود. فرآیند پاک سازی رسوبات غیرقابل بازیابی فوق طی ۱۲۰ روز به پایان خواهد رسید.

۸. در ادامه روند رو به رشد همکاری‌های بین‌المللی، از جمله در راستای بهره‌برداری از ظرفیت‌های پیوست شماره ۳ برجام در حوزه صلح‌آمیز هسته‌ای، و با هدف بهره‌برداری حداکثری از ظرفیت‌های پیش‌بینی شده در این توافق، سازمان انرژی اتمی جمهوری اسلامی ایران به تلاش‌های خود در جهت تعمیق و تثبیت همکاری با کشورهای صاحب این فناوری ادامه می‌دهد. در این روند، بازدیدهای متقابل در سطوح مختلف، مذاکرات و ملاقات‌های متعدد و امضای اسناد همکاری در دستور کار قرار گرفته است که برخی از آنها به شرح زیر می‌باشد:

- برگزاری سمینار همکاری‌های هسته‌ای ایران و اروپا: نشست همکاری‌های هسته‌ای ایران و اروپا تحت عنوان "سمینار عالی‌رتبه همکاری‌های هسته‌ای بین‌المللی: انتظارات و مسئولیت-ها" در تاریخ ۱۰ و ۱۱ اسفندماه ۱۳۹۵ در بروکسل پایتخت کشور بلژیک برگزار شد. اساس و مبنای برگزاری این نشست که رویدادی بی‌سابقه در حوزه همکاری‌های هسته‌ای ایران و اروپا قلمداد می‌شود، پیوست شماره ۳ برجام در خصوص همکاری‌های هسته‌ای با جمهوری اسلامی ایران بود. این سمینار، محصول ابتکار مشترک کمیسیونر انرژی اتحادیّهٔ اروپا، آقای میگل آریاس کانیته و جناب آقای دکتر صالحی، معاون محترم رئیس جمهور و رئیس سازمان انرژی اتمی ایران بود که در سفر رئیس محترم سازمان انرژی اتمی ایران به بروکسل مورد توافق قرار گرفت.

این نشست مشترک با سخنرانی خانم هلگا اشمیت، دبیرکل سرویس خدمات برون مرزی اتحادیّهٔ اروپا و آقای دومینیک ریستوری، مدیرکل بخش مدیریت کمیسیون انرژی اتحادیّهٔ اروپا و جناب آقای کمال‌وندی، معاون محترم امور بین‌الملل، حقوقی و مجلس سازمان انرژی اتمی ایران افتتاح شد. از جانب طرف ایرانی پیام جناب آقای دکتر علی اکبر صالحی معاون رئیس جمهور و رئیس سازمان انرژی اتمی ایران قرائت شد. در این سمینار، هیأتی عالیرتبه از ایران از جمله نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی، مقامات ارشد سازمان انرژی اتمی ایران و وزارت امور

خارجه حضور داشتند. در طرف مقابل نیز برخی از اعضای پارلمان اروپا، مدیران کمیسیون و سرویس اقدام خارجی اتحادیه اروپا و تعدادی از کارشناسان و متخصصان امور هسته‌ای کشورهای اروپایی شرکت داشتند. جناب آقای ذوالنوری، رئیس محترم کمیته هسته‌ای؛ جناب آقای امیری خامکانی، رئیس محترم کمیسیون انرژی؛ جناب آقای خالدی، رئیس کمیته انرژی هسته‌ای؛ سرکار خانم الماسی، عضو محترم کمیسیون انرژی و جناب آقای صفاری، عضو محترم کمیسیون امنیت و سیاست خارجی مجلس علاوه بر ایراد سخنرانی به سوالات شرکت‌کنندگان در سمینار پاسخ دادند. همچنین اعضای پارلمان اروپا، نمایندگان تعدادی از واحدهای ارائه خدمات کمیسیون اروپا و نمایندگانی از کشورهای عضو ۱ + ۵ و آژانس بین المللی انرژی اتمی نیز در این سمینار حضور و مشارکت داشتند.

یکی از دستاوردهای مهم این نشست، ارسال پیامی روشن به جامعه بین‌المللی در خصوص تداوم اجرای موثر برجام و تعامل سازنده جمهوری اسلامی ایران و جامعه جهانی در حوزه همکاری‌های هسته‌ای بود. در این نشست، اتحادیه اروپا آمادگی خود را برای همکاری با جمهوری اسلامی ایران در سه حوزه "ایمنی هسته‌ای"، "مدیریت پسماندهای سوخت" و "مواجهه با موارد اضطراری" اعلام کرد. بر اساس بیانیه پایانی این سمینار، مقرر شد مباحث مطروحه در این نشست در سطح فنی و کارشناسی پیگیری شده و نشست تخصصی بعدی در سال ۱۳۹۶ در ایران برگزار شود.

- همکاری با سایر کشورها: مذاکره با تعداد قابل توجهی از کشورها جهت همکاری در زمینه ایمنی هسته‌ای و برگزاری دوره‌های آموزشی در این حوزه، مشارکت در تجهیز مرکز مجهز ایمنی هسته‌ای مطابق بند ۳ برجام، برگزاری همایش ایمنی هسته‌ای در تهران، تخصیص اعتبارات مورد نیاز به منظور افزایش توانایی ایمنی هسته‌ای نیروگاه اتمی بوشهر، همکاری در حوزه پشتیبانی و تأمین تجهیزات و ارائه خدمات آموزشی در حوزه نیروگاهی، و از همه مهم‌تر ساخت دو واحد نیروگاهی انرژی اتمی هر کدام به ظرفیت هزار مگاوات در ساختگاه بوشهر، در جریان است و در برخی از موارد منتهی به امضای اسناد مختلف در قالب قرارداد یا یادداشت تفاهم گردیده است. از جمله موارد قابل توجه اختصاص مبلغی در حدود پنج میلیون یورو از جانب اتحادیه اروپا به امر تقویت ایمنی هسته ای در کشورمان می باشد که اخیرا کار برگزاری مناقصه میان شرکت های اروپائی و تعیین شرکت مجری و مشاور با هماهنگی و حضور نمایندگان مرکز نظام ایمنی کشورمان در بروکسل به پایان رسید.

بخش دوم

آخرین تحولات در حوزه رفع تحریم‌ها

مقدمه:

کارکرد مورد انتظار از برجام در حوزه اقتصادی، رفع موانع و محدودیت‌های گسترده ناشی از "تحریم‌های هسته‌ای" بوده و می‌باشد. متعاقب اجرایی شدن برجام، تحریم‌های مرتبط با هسته‌ای علیه ایران رفع گردید و در نتیجه آن، گشایش‌های قابل ملاحظه‌ای حاصل شد و روند بازگشت به شرایط عادی آغاز گردید. این روند همچنان و به صورت مستمر ادامه دارد.

در گزارش‌های سه‌ماهه‌ی قبلی، خصوصا در گزارش سه ماهه چهارم که همزمان با سالگرد اجرای برجام تهیه و ارائه شد، گشایش‌ها و تحولات عمده در حوزه رفع تحریم‌ها، با استناد به آمار و اطلاعات دریافتی از دستگاه‌های مختلف اجرایی و اقتصادی، به تفصیل تشریح گردید. انعکاس آمار و اطلاعات واصله از دستگاه‌ها در گزارش‌های سه‌ماهه وزارت امور خارجه، عمدتا به منظور تبیین ملموس‌تر گشایش‌ها و مقایسه شرایط قبل و پس از اجرای برجام با تکیه بر آمارهای رسمی، و با هدف فراهم نمودن امکان ارزیابی دقیق‌تر روند اجرای این تفاهم توسط نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی صورت گرفت.

همانطور که در گزارش‌های پیشین اشاره شد، تحریم‌های غیرقانونی و ناعادلانه هسته‌ای که با هدف فلج کردن اقتصاد جمهوری اسلامی ایران وضع شده بود، عمدتا بر سه حوزه اصلی و چندین حوزه فرعی متمرکز بود. سه حوزه اصلی مورد اشاره عبارت بود از حوزه نفت و گاز، حوزه حمل و نقل و حوزه بانکی و مالی، و حوزه‌های فرعی نیز شامل آب و برق، صنعت و تجارت، بهداشت و درمان، کشاورزی و ... بوده است. در گزارش‌های قبلی، با تکیه بر آمار و اطلاعات واصله از دستگاه‌های اجرایی و اقتصادی کشور، تاکید شد که بخش اعظم تحریم‌ها در تمامی حوزه‌های اصلی و فرعیِ مورد اشاره و البته در چارچوبی که در برجام مورد توافق قرار گرفته بود، رفع شده است. طی سه‌ماهه اخیر، روند مزبور ادامه یافته است.

اکنون پس از گذشت بیش از یک سال از اجرای برجام و با عنایت به ثبات نسبی در حوزه رفع تحریم‌ها، تداوم شرایط تشریح شده در گزارش‌های سه‌ماهه اول تا چهارم، عدم دریافت گزارش جدیدی از سوی دستگاه‌ها مبنی بر بازگشت موانع گذشته، و تاکید دستگاه‌ها بر تداوم روند بهبود شرایط و رفع موانع، این گزارش و گزارش‌های آتی سه‌ماهه وزارت امور خارجه بر تشریح "روند اجرای برجام"، یعنی آنچه که "قانون اقدام متناسب و متقابل دولت جمهوری اسلامی ایران در اجرای برجام" وزیر امور خارجه را موظف بر انجام آن نموده است، متمرکز خواهد بود. بنابراین در حوزه رفع تحریم‌ها، صرفا تشریح آخرین تحولات در حوزه رفع موانع تحریمی مورد توجه قرار خواهد گرفت و عندالزوم، برخی آمارهای مرتبط (خصوصا در حوزه‌های حساس یا بخش‌هایی که همچنان درگیر برخی چالش‌ها می‌باشند) ارائه خواهد شد. بدیهی است دستگاه‌های اجرایی و اقتصادی همچنان

و بنا بر وظیفه ذاتی خود، موظف به پاسخگویی به مجلس شورای اسلامی در خصوص عملکرد خود و ارسال آمار و اطلاعات مورد نیاز نمایندگان محترم خواهند بود.

با عنایت به توضیحات فوق، تحولات سه‌ماهه اخیر در حوزه رفع تحریم‌ها، به شرح زیر می‌باشد:

۱. تحولات در حوزه بانکی و مالی: پس از اجرای برجام، تحولات و گشایش‌های وسیع و قابل توجهی در حوزه مالی و بانکی رخ داده است که موجب خروج قطعی نظام بانکی و مالی از مرحله بحرانی و بن‌بستِ دوران تحریم شده است. همانگونه که در گزارش‌های پیشین مورد اشاره قرار گرفت، علیرغم تداوم برخی مشکلات و محدودیت‌ها در این حوزه (که عمدتا مرتبط با برجام نبوده و به عوامل دیگری مانند تحریم‌های اولیه و غیرهسته‌ای آمریکا، قوانین انضباطی مرتبط با پولشویی، مشکلات زیرساختاری در نظام بانکی کشور و ... مربوط می‌شود) سیستم بانکی کشور هم اکنون با مانع تحریمی مرتبط با موضوع هسته ای و برجام مواجه نمی‌باشد.

براساس آخرین اطلاعات دریافتی از بانک مرکزی، از تاریخ اجرای برجام تا پایان سال ۱۳۹۵، شبکه بانکی کشور ۷۰۴ رابطه کارگزاری با ۲۴۹ بانک دنیا ایجاد نموده است. طی این مدت ۹۹۹۳۶ فقره گشایش اعتبارات اسنادی و ارائه خدمات تجاری در قالب ۱۷۸۶۱ فقره گشایش اعتبار اسنادی، ۱۸۶۶ فقره ثبت سفارش برات اسنادی و ۸۰۲۰۹ فقره حواله ارزی صادر شده است که ارزش دلاری خدمات تجاری مذکور بیش از ۳۸ میلیارد دلار بوده و شامل ۱۷/۷۴ میلیارد دلار گشایش اعتبار اسنادی، ۳/۹۶ میلیارد دلار برات اسنادی و ۱۶/۶۲ میلیارد دلار حواله ارزی می‌باشد. در چارچوب آزادسازی دارایی‌های کشور، علاوه بر آزادسازی ۱۲ میلیارد دلار از وجوه مسدود شده کشورمان در فاصله زمانی برنامه اقدام مشترک (توافق موقت ژنو) تا انعقاد برجام، از تاریخ اجرایی شدن برجام تا پایان سال ۱۳۹۵، بالغ بر ۲۵/۷ میلیارد دلار از منابع ارزی کشور آزاد شده است که آزادسازی ۹/۳ میلیارد دلار از این مبلغ مربوط به سه‌ماهه اخیر می‌باشد. شایان ذکر است انتقال وجوه حاصل از فروش نفت و سایر درآمدهای صادراتی در اروپا و آسیا، از طریق حساب های افتتاح شده نزد بانک‌های مرکزی و نیز حساب‌های موجود نزد تعدادی از بانک های تجاری خریداران نفت در اروپا و آسیا استمرار دارد.

۲. تحولات در حوزه نفت، گاز و پتروشیمی: تحریم‌های مربوطه در این حوزه کاملا رفع شده و گزارشی از اینکه کشور با مانع عمده‌ای در تولید، صادرات، یا انتقال عواید حاصله از فروش نفت مواجه باشد، دریافت نشده است. بر اساس آخرین آمار دریافت شده از وزارت نفت، میانگین تولید نفت خام و میعانات گازی کشور در سال ۱۳۹۵، به بیش از ۴ میلیون و ۳۳۷ هزار بشکه در روز رسیده است که ۳۱ درصد

نسبت به قبل از برجام رشد نشان می دهد. میانگین تولید گاز طبیعی نیز با ۲۳ درصد افزایش نسبت به قبل از برجام بیش از ۷۸۱ میلیون متر مکعب در روز می‌باشد.

روند افزایش صادرات نفت خام کشور پس از اجرای برجام، مطابق با اهداف از پیش تعیین شده ادامه دارد. میانگین صادرات روزانه نفت خام و میعانات گازی کشور در سال ۱۳۹۵، حدود ۲ میلیون و ۶۳۹ هزار بشکه در روز بوده که بیش از دو برابر نسبت به زمان قبل از برجام افزایش داشته است. درآمد کشور از محل صادرات نفت خام و میعانات گازی در سال ۱۳۹۵، بالغ بر ۳۴ میلیارد دلار بوده است. مبالغ حاصل از صادرات نفت خام، از طریق بانک های مختلف بین‌المللی دریافت می‌گردد.

۳. تحولات در حوزه حمل‌ونقل: پس از اجرای برجام، کلیه تحریم‌هایی که مرتبط با موضوع هسته‌ای بر حوزه حمل‌ونقل وضع شده بودند برطرف شده و گزارشی مبنی بر وجود مانع عمده‌ای مرتبط با برجام در این حوزه، دریافت نشده است. روند نهایی شدن و اجرای بسیاری از توافق‌ها و تفاهم‌هایی که طی یک سال نخست اجرای برجام قطعی شده بود، به شکل قابل قبولی ادامه دارد.

در ماه های اسفند ۱۳۹۵ و فروردین ۱۳۹۶ دومین و سومین فروند از هواپیماهای ایرباس که از نوع پیشرفته A330 هستند تحویل شرکت هواپیمایی جمهوری اسلامی ایران (هما) شده و عملیاتی گردیدند. پیش‌بینی می‌شود تا پایان سال ۱۳۹۶، حداقل ۴ فروند دیگر از هواپیماهای ایرباس و حداقل یک فروند هواپیمای بوئینگ تحویل هما گردد. همچنین قرارداد نهایی خرید ۲۰ فروند هواپیمای ATR72-600 بین هما و شرکت سازنده امضاء شد و قرار است ۴ فروند از این هواپیماها طی یک ماه آینده و تعدادی دیگر تا پایان سال ۲۰۱۷ تحویل شود.

علاوه بر موارد ذکر شده، طی یک ماه اخیر مذاکرات شرکت هواپیمایی آسمان با شرکت بوئینگ به تفاهم نهایی منتهی شد که بر اساس آن قرار است تعداد ۳۰ فروند هواپیمای بوئینگ ۷۳۷ مکس اس (قابل افزایش تا ۶۰ فروند) که از جدیدترین و مدرن‌ترین تولیدات شرکت بوئینگ می‌باشد، به تدریج و از سال ۲۰۱۹ به هواپیمایی آسمان تحویل شود.

با توجه به طرح پاره‌ای ابهام‌ها مبنی بر "مرجوعی" بودن هواپیماهای تحویلی به ایران‌ایر، ذکر توضیحی در این خصوص مفید به نظر می‌رسد. اصولا شرکت‌های سازنده هواپیماهای مسافربری، پس از دریافت سفارش و بر اساس مفاد قرارداد منعقده با خریدار، و بسته به نوع هواپیما و امکانات پیش‌بینی شده در آن (از جمله نوع، تعداد و چیدمان صندلی‌ها) ، فرآیند ساخت هواپیما را آغاز می‌کنند که این روند ممکن است از چندین ماه تا چند سال - بسته به شرایط - متفاوت باشد. در زمان ساخت و هنگام آماده شدن هواپیما، ممکن است خط هوایی سفارش دهنده به دلایلی، از جمله مشکلات مالی یا تغییر سیاست‌های تجاری خود، و با استناد به مفاد قرارداد، درخواست خرید خود را لغو نماید. در چنین شرایطی، شرکت سازنده به سایر خریداران خود اعلام می‌کند که چنین هواپیمایی با مشخصات ذکر

شده و در تاریخ بسیار کوتاه تر از زمان تحویل قراردادهای عادی، آماده تحویل می‌باشد و چنانچه خط هوایی دیگری تمایل و آمادگی داشته باشد، هواپیمای ساخته شده در موعد تسریع شده تحویل متقاضی جدید خواهد شد. این موضوع در بسیاری از معاملات، از جمله در صنعت هوانوردی، امری رایج است و نه تنها به معنای "مرجوعی" بودن هواپیما تلقی نمی‌شود، بلکه فرصت و امتیازی برای خریدار بعدی خواهد بود که هواپیمای سفارشی خود را زودتر از موعد تحویل گیرد. این امر خصوصا در مورد خطوط هوایی کشورمان که به علت تحریم‌های ظالمانه و طولانی مدت (قریب ۴۰ سال) از خرید هواپیمای مسافربری "نو" محروم شده بودند، امتیازی مضاعف محسوب می‌گردد. شایان ذکر است مجموع ساعات پرواز هواپیمای ایرباس A330 تحویل داده شده به ایران‌ایر (که به دلیل سفارش اولیه توسط یک شرکت هواپیمایی از آمریکای لاتین، محور فضاسازی اخیر قرار گرفته بود) ۱۱ ساعت بوده است که این زمان نیز برای موارد آموزشی و پروازهای آزمایشیِ متداول و مرسوم قبل از تحویل نهایی هواپیما به ایران صورت گرفته است.

۴. خارج شدن نام سه شرکت ایرانی از فهرست تحریم‌های اتحادیه اروپا: متعاقب مذاکرات و پیگیری‌های مستمر حقوقی و سیاسی "شرکت سرمایه‌گذاری صندوق بازنشستگی صنعت نفت"، "شرکت نکا نوین"، و "شرکت تجاری وست‌سان" به موجب فرآیند مرور اداری، از فهرست تحریم‌های اتحادیه اروپا خارج شدند. خاطرنشان می‌سازد قرار بود این شرکتها ۸ سال بعد از روز توافق برجام، از فهرست تحریم‌های اتحادیه اروپا خارج شوند.

۵. حذف نام اشخاص حقوقیِ ایرانی از فهرست اشخاص تحت کنترل و مراقبت سازمان کنترل صادرات بریتانیا: سازمان کنترل صادرات بریتانیا در دوره تحریم و به عنوان دستورالعمل رسمی برای صادر کنندگان برخی اقلام استراتژیک به ایران و جهت حصول اطمینان از کاربری نهایی این قبیل کالاها، فهرستی موسوم به "فهرست ایران" تهیه کرده بود که بر اساس دستورالعمل مترتب بر آن، صادر کنندگان مقیم بریتانیا موظف بودند برای صدور کالاهای مزبور به ایران و حتی صدور بسیاری از کالاهایی که در شرایط عادی نیاز به کسب مجوز صادرات ندارد، از مراجع رسمی این کشور مجوز کسب نمایند. در پی تحولات مبتنی بر برجام و برداشته شدن بخش عمده تحریم‌های موضوعی و نیز رفع تحریم از اغلب اشخاص حقیقی و حقوقی ایرانی، در تاریخ ۱۳۹۶/۱/۲ "فهرست ایران" لغو شد.

۶. اصلاح مقررات مربوط به صادرات تجهیزات پزشکی و اقلام کشاورزی به ایران از سوی آمریکا: وزارت خزانه‌داری آمریکا در تاریخ ۱۴ بهمن ۱۳۹۵ اطلاعیه‌ای را مبنی بر اصلاح فهرست تجهیزات پزشکی که صادرات آنها به ایران مستلزم اخذ مجوز خاص است منتشر نمود. هرچند اصلاح مقررات مذکور ارتباط مستقیمی به برجام و تعهدات آمریکا در این خصوص ندارد، ولیکن صدور این اطلاعیه تحت تاثیر شرایط

و فضای پسابرجام می‌باشد. بررسی اصلاحات انجام شده در فهرست فوق‌الاشاره بیانگر نوعی تغییر رویکرد از لحاظ مقررات داخلی آمریکا نسبت به صدور تجهیزات پزشکی و اقلام کشاورزی به ایران است، بدین معنا که تا پیش از این وزارت خزانه‌داری آمریکا فهرستی از اقلام پزشکی "مجاز" جهت صادرات به ایران را منتشر می‌نمود، اما با اصلاح مقررات جدید، فهرست اقلامی را که نیازمند صدور مجوز خاص می‌باشد منتشر نموده است و بنابراین سایر اقلام مجاز تلقی می‌گردد. برخلاف برخی اظهارنظرها و فضاسازی های زودهنگام داخلی، این اصلاحیه موجب سهولت و سرعت بیشتری برای تامین اقلام پیشرفته مورد نیاز حوزه بهداشت و درمان کشور می‌شود.

۷. تحولات کانال خرید برجام: روند فعالیت کانال خرید برجام به شکلی مستمر ادامه داشته است و طی چند ماه گذشته تعداد ۶ درخواست برای صدور اقلام مورد نیاز صنایع کشور (که تا قبل از برجام، فروش آنها به ایران به موجب قطعنامه‌های شورای امنیت و تحریم‌های اتحادیه اروپایی مطلقا ممنوع بود) به تصویب رسیده است. این درخواست‌ها علاوه بر کیک زرد که پیش از این ذکر شد، مربوط به اقلام و کالاهایی با فناوری پیشرفته مورد نیاز در صنایع معدنی، داروسازی، فولاد و خودروسازی بوده است. طی این مدت تعداد دیگری از درخواست‌های واصله از شرکت‌های ایرانی در کارگروه کانال خرید برجام به ثبت رسیده و در دست بررسی است. شایان ذکر است سازمان انرژی اتمی کشورمان به منظور آینده نگری در تامین مواد اولیه، به دنبال خرید حدود ۹۵۰ تن کیک زرد از قزاقستان طی دوره‌ای سه‌ساله می باشد که هنوز موافقت کلیه کشورهای طرفِ کانال خرید در خصوص آن اخذ نشده است. این موضوع همچنان در مرحله رایزنی و مذاکره است و در نشست آتی کمیسیون مشترک برجام نیز مطرح و پیگیری خواهد شد.

۸. آخرین وضعیت فهرست‌های تحریمی هسته‌ای: در چارچوب لغو تحریم‌های مرتبط هسته‌ای وفق برجام، مجموعا تعداد ۶۱۱ (با لحاظ نمودن سه شرکتی که طی سه ماه اخیر از فهرست تحریمی اتحادیه اروپا خارج شدند) شخص و نهاد ایرانی، به همراه ۳۰۳ فروند هواپیما، نفتکش و کشتیِ ثبت شده در ایران (مجموعا ۹۱۴ مورد) همزمان با اجرایی شدن برجام و طی یک سال اخیر، از فهرست سه‌گانه‌ی تحریم‌های هسته‌ای شورای امنیت، آمریکا و اتحادیه اروپا خارج شده‌اند.

۹. برگزاری کمیسیون مشترک: نشست آتی کمیسیون مشترک برجام در تاریخ ۵ اردیبهشت ۱۳۹۶ در شهر وین برگزار خواهد شد. شایان ذکر است بر اساس برجام، کمیسیون مشترک هر سه ماه یکبار با حضور جمهوری اسلامی ایران و نمایندگان اتحادیه اروپایی و کشورهای ۱+۵ به منظور بررسی روند اجرای برجام و بحث و تبادل نظر در مورد مشکلات و موانع احتمالی، تشکیل جلسه می‌دهد. جلسه قبلی کمیسیون مشترک در تاریخ ۲۱ دی ۱۳۹۵ برگزار شده بود.

بخش سوم

موانع و چالش‌ها

همانگونه که در گزارش‌های سه‌ماهه اول تا چهارم مورد تاکید قرار گرفت، از زمان اجرایی شدن برجام در تاریخ ۲۶ دی‌ماه ۱۳۹۴، علیرغم گشایش‌های عمده‌ای که صورت گرفته است، کوتاهی‌ها و بدعهدی‌ها از سوی آمریکا و برخی طرف‌های مقابل در برجام، تحریم‌های باقی مانده غیرهسته‌ای، به همراه دسته‌ای از موانع و مشکلات فنی در حوزه مراودات مالی و بانکی، موجب شده است تا سرعت تحقق گشایش‌های ناشی از برجام با وضعیت مطلوب فاصله داشته باشد. وزارت امور خارجه بنا بر وظایف محوله و ذاتی خود، از یک سو با تلاش شبانه روزی طرف مقابل را وادار به اجرای تعهدات خود نموده و از سوی دیگر تمامی تحولات را رصد نموده و هرگونه تاخیر و تعلل یا بدعهدی طرف‌های برجام را بلافاصله به مراجع و نهادهای ذیصلاح، به ویژه به هیات عالی نظارت بر برجام منعکس می‌نماید. متعاقبا، تصمیمات و دستورات هیات نظارت توسط وزارت امور خارجه یا سایر نهادهای ذیربط مورد اجرا واقع می‌گردد.

در گزارش‌های سه‌ماهه پیشین، به تفصیل به موانع و چالش‌های پیشِ رویِ اجرای برجام پرداخته شده است که بخش عمده آنها کماکان برقرار هستند. در گزارش حاضر، صرفا به چالش‌هایی که طی سه ماهه اخیر روند اجرای برجام را متاثر ساخته است، اشاره خواهد شد:

الف) افزودن تعدادی از اشخاص ایرانی به فهرست تحریم‌های آمریکا به بهانه آزمایش موشکی ایران

در تاریخ ۱۵ بهمن ۱۳۹۵، دفتر کنترل دارایی‌های خارجی وزارت خزانه‌داری آمریکا (اوفک) به بهانه آزمایش موشکی ایران و با ادعای مقابله با به‌اصطلاح فعالیت‌های بی‌ثبات کننده ایران در منطقه، مجموعا ۱۳ شخص حقیقی و حقوقی ایرانی را به همراه ۱۲ شخص حقیقی و حقوقی از سایر کشورها، در فهرست تحریم‌های وزارت خزانه‌داری آمریکا قرار داد. در تاریخ ۳۰ اسفند ماه ۱۳۹۵ نیز وزارت امور خارجه آمریکا تعداد ۱۱ شرکت خارجی دیگر (ده شرکت چینی و یک شرکت اماراتی) را به بهانه همکاری جهت تهیه و تامین قطعات مورد نیاز برای صنایع موشکی ایران در فهرست تحریم‌های خود قرار داد.

در واکنش به افزودن اشخاص جدید ایرانی به فهرست تحریم‌های آمریکا، وزارت امور خارجه ایران علاوه بر اعتراض رسمی به این اقدام آمریکا و مکاتبه و هشدار به طرف‌های ذیربط برجام، تعداد ۱۵ شرکت آمریکایی را به دلیل مشارکت در جنایات رژیم صهیونیستی و سلب حقوق مردم فلسطین به خصوص در ساخت غیرقانونی شهرک های صهیونیست نشین، تحریم نمود. وضع این تحریم‌ها علاوه بر جنبه نمادین و افشاگری علیه جنایات رژیم صهیونیستی، حیثیت و اعتبار شرکت‌های مزبور را برای کار در سایر نقاط جهان و به ویژه جهان اسلام زیر

سئوال می‌برد و توجه جهانیان را به مشارکت شرکتهای آمریکایی در فعالیتهای تروریستی و همکاری آنها با رژیم صهیونیستی جلب می‌کند.

ب) شروع به کار هیات حاکمه جدید آمریکا

موضع رسمی و اعلامی هیات حاکمه جدید آمریکا نسبت به برجام آن است که در حال بررسی و ارزیابی این توافق می‌باشد، ولی در طول دوره ارزیابی به تعهدات برجامی خود پایبند خواهد بود. در عین حال، تکرار اظهارات و مواضع ضد برجامی از سوی مقامات آمریکایی که مغایر با تعهدات دولت ایالات متحده آمریکا وفق برجام محسوب می‌شود، تردیدهایی را در مورد جدیت این کشور در ایفای کامل و با حسن نیت تعهداتش ایجاد نموده است.

جمهوری اسلامی ایران از طرق مختلف از جمله مکاتبه با هماهنگ کننده برجام، صراحتا به کلیه طرف‌های ۱+۵ اعلام نموده است که برجام نه یک تفاهم دوجانبه میان ایران و آمریکا، بلکه سندی "چندجانبه" و مورد تائید شورای امنیت سازمان ملل متحد و جامعه بین‌المللی است که همه طرف‌های برجام مسئولیت مشترکی برای حراست از آن از طریق اجرای کامل تعهدات خود به عهده دارند. سایر اعضای ۱+۵ و از جمله کشورهای اروپایی، در این امر هم موضع با جمهوری اسلامی ایران هستند.

ج) مشکلات و موانع غیربرجامی

چالش‌ها و موانع غیربرجامی در مسیر اجرای برجام، از جمله تحریم‌های اولیه آمریکا، تحریم‌ها و محدودیت‌های غیرهسته‌ای، محدودیت‌های گروه ویژه اقدام مالی (FATF) ، فضای ایران‌هراسی، مشکل افراد و بنگاه های داخلی و خارجی که از تحریم ها منفعت می بردند و ...، همچنان مشکلاتی را در مسیر و روند بهره‌برداری بهینه از فضای پسابرجام ایجاد می‌کند که با عنایت به شرح مبسوط این موارد در گزارش های قبلی، از تکرار مجدد توضیحات خودداری می‌گردد.

بیست و ششم فروردین ۱۳۹۶